

СВІТОВИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

БЕРЕЗІВСЬКИЙ Ярослав

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

<https://orcid.org/0000-0001-9480-3688>

e-mail: berezivskyis@gmail.com

У фокусі дослідження перебуває проблематика формування й реалізації публічної політики регулювання інноваційно-технологічної активності, розвитку та забезпечення технологічної конкурентоспроможності національної економіки. Метою статті визначено узагальнення світового досвіду державної політики покращення інституційного забезпечення технологічної конкурентоспроможності національного господарства. Узагальнено світовий досвід державної політики формування інституційного забезпечення інноваційно-технологічного розвитку та конкурентоспроможності національної економіки. На його основі доведено, що лише системний комплексний підхід здатен критично якісно змінити ситуацію з ефективністю державного управління розвитком інноваційно-технологічної діяльності та посиленням технологічної конкурентоспроможності національного господарства України.

Ключові слова: національне господарство, національна економіка, економічна безпека, інноваційно-технологічна конкурентоспроможність, зміцнення, державна політика, інституційне забезпечення.

<https://doi.org/10.31891/mdes/2025-15-16>

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Світовий досвід слугує значним доповненням теоретико-методичних засад дослідження інституційного забезпечення технологічної конкурентоспроможності національної економіки. Більше того, за часту саме на основі досвіду й виписуються концепційні положення державної політики в тій чи іншій сфері, а інколи під час практичної апробації перевіряються гіпотези й ідеї, які попередньо були висунуті науковцями, чи розробленими у владних кабінетах.

Слід додати, що багато теоретичних моделей, які видавалися достатньо обґрунтованими та навіть перевіреними практикою, в інших країнах не показали аналогічної ефективності й були відторгнутими чи навіть зазнали краху. Відповідно, результати вивчення, аналізування і узагальнення світового досвіду в кожній сфері, там паче такій складній і комплексній, як інноваційно-технологічна модернізація та розвиток, включно з інституційним забезпеченням зазначених процесів, мають значну і теоретико-методичну і прикладну значимість, адже, по-перше, вкотре засвідчують або правоту теоретиків, або оголяють прорахунки методичного характеру чи підсвічують неповноту розкриття проблеми й перспективи подальших досліджень у відповідній царині; по-друге, дозволяють зрозуміти для якого типу економік більш прийнятними, відповідно, ефективними, стануть ті, чи інші моделі державної політики, практики регулювання, застосування конкретних механізмів, інструментів та засобів державного регулювання; по-третє, яке середовище має бути вибудованим у відповідних цілях, а також якими є інші додаткові чинники та умови, що мають бути сформованими в суспільстві загалом або ж у системі національного господарства, політиці управління його розвитком безпосередньо заради перебігу процесів у запланованому й попередньо вивіреному керунку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретико-методичним і прикладним результатам досліджень у сфері інноваційно-технологічної політики та забезпечення технологічної конкурентоспроможності національного господарства країни присвячені результати наукових досліджень таких науковців, як Лупак Р., Мізюк Б., Куницька-Іляш М., [1,с.70-88], Васильців Т. [2,с.15-24], Возняк Г. В., Мульська О. П. [3,с.135-144], Білик Р. С. [4,с.27-35], Герасимова І. [5,с.55-67], Гутрій Г. А., Чугрій Н. А. [6,с.330-335], Дубей Ю. В., Пилипенко Ю. І. [7,с.27-35], Дубей Ю. В. [8,с.47-52], Зайченко В. В. [9,с.60-64], Казакова Н. А., Шолом А. С., Ші Хуейлі [10,с.26-33], Кублікова Т., Кузнецова І. [11,с.58-70], Куцерубов О. І. [12,с.18-21], Уразалієв Р. М., Васильців Т. Г. [13,с.153-158].

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Водночас, результати вивчення світового досвіду є корисними в частині розуміння того, які саме інструменти слід застосовувати і впроваджувати у тій, чи іншій ситуації для досягнення тих, чи інших результатів у сфері активізації інноваційно-технологічної діяльності.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є узагальнення світового досвіду державної політики покращення інституційного забезпечення технологічної конкурентоспроможності національного господарства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

З огляду на реалії України та досвід функціонування її економіки впродовж сучасного періоду незалежності останнє особливо актуальне для інституційного забезпечення, коли в експертному середовищі вкорінилося переконання про те, що відсутність реальних результатів структурних реформ і інституційних змін обумовлена саме несформованістю належного повноцінного інституційного середовища. Відтак, результати узагальнення світового досвіду в цій сфері дозволяють напрацювати рішення в світлі більш якісної і ефективної публічної політики його становлення та модернізації, зокрема у сфері управління зміцненням технологічної конкурентоспроможності вітчизняного національного господарства.

При тому, в загальній структурі інституційного забезпечення особливо корисними слугують висновки й узагальнення безпосередньо в найбільш важливих (у частині державного управління) сферах, а саме – інституційно-правовій (з позиції подальшого вдосконалення нормативно-правових засад регулювання процесів розвитку в країні інноваційної і технологічної діяльності, стимулювання поширення та використання здобутих результатів у цілях технологічної модернізації виробництва і зміцнення конкурентних позицій підприємств на внутрішньому і зовнішніх ринках) та інституційно-організаційній (відносно становлення повноцінної дієвої організаційно-управлінської системи керування й обслуговування процесів інноваційно-технологічного поступу і зміцнення технологічної конкурентоспроможності національної господарської системи).

Інша теза в тому, що якщо досліджувати безпосередньо внесок держави у становлення елементів саме її сфери відповідальності, то провідними векторами формування інституційного забезпечення в царині державної політики управління інноваційно-технологічним розвитком, згідно авторського бачення, стають: (1) визначення складу та системи органів, відповідальних за публічну політику в аналізованій сфері; (2) забезпечення реалізації функцій планування та програмування реалізації інструментів і заходів, відтак регулювання перебігу процесів збільшення обсягів та поширення результатів інноваційної діяльності, відповідно, технологічної модернізації на всіх рівнях управління; (3) покращення інфраструктури підтримки науково-дослідної й інноваційно-технологічної діяльності; (4) формування системи елементів фінансово-ресурсної підтримки процесів інноваційно-технологічного поступу; (5) започаткування та розвиток багаторівневої і міжфункціональної співпраці з проблематики реалізації комплексної політики забезпечення інноваційно-технологічного розвитку та зміцнення технологічної конкурентоспроможності національної економіки.

Відомими є й інші практики, коли в таких цілях формується достатньо комплексна система державних органів / структур. Як от у США вона представлена сукупністю з понад десяти найбільших федеральних міністерств і національних агентств (міністерства: сільського господарства, торгівлі, оборони, освіти, енергетики, охорони здоров'я і обслуговування населення, транспорту; Агентство захисту навколишнього середовища; Національне управління з авіації та космонавтики; Національний науковий фонд і Комісія з атомної енергії). При тому, кожен з вказаних органів влади має власні автономні бюджетно-фінансові ресурси, а також повноваження щодо організації конкурсів для субсидування чи грантового бюджетного фінансування інноваційно-технологічних проєктів.

Ще складнішою є система структур державного управління та підтримки інноваційно-технологічного розвитку в Японії. Сюди включено: Державне «Агентство малого та середнього підприємництва» (відповідальне за формування і реалізацію державної політики в сфері стимулювання розвитку сектора малого і середнього бізнесу, однак у фаворі якої перебувають цілі, завдання, механізми, інструменти та засоби безпосередньо дотичні до його інноваційного поступу, з особливо значимим акцентом на розвитку інноваційної інфраструктури та організації

міжфункціональної взаємодії в цій сфері); Організація підтримки МСП та інноваційного розвитку регіонів Японії (що налічує 9 інститутів удосконалення технологій і управління МСП, 4 технопарки і ряд бізнес-інкубаторів); Японська торгово-промислова палата (відповідальна за узгодження проблематики розширення інноваційно-технологічної діяльності, виробничих потужностей, збільшення обсягів виробництва продукції (надання послуг) та масштабування експорту); органи місцевого самоврядування (орієнтовані на підтримку інноваційної активності в економіці шляхом надання додаткових пільг учасникам проектів, включаючи звільнення від місцевих податків, виділення цільових дотацій і позик з місцевих бюджетів, а також через масштабування системи технопарків, інших площадок співпраці, які сприяють активному розвитку ділових і науково-технічних зв'язків).

В Індії сформовано власну багаторівневу систему органів, які, власне, слугують цілісною системою публічного управління інноваційним розвитком та технологічною модернізацією національної економіки. До основних її рівнів відносяться наступні: науково-технічні департаменти центрального уряду; департаменти соціально-економічних міністерств центрального уряду; департаменти урядів штатів; наукові неурядові організації; науково-дослідні заклади приватного сектору; незалежні науково-дослідні інститути. Такий підхід показав свою високу ефективність, коли в останні роки Індія значно перемістилася (покращила власні позиції) у міжнародних рейтингах провідних економічних організацій за рівнем технологічної конкурентоспроможності економіки. Крім того, застосований багаторівневий підхід охарактеризувався як такий, що наділений високим рівнем гнучкості та одночасно диверсифікованості, оптимальності в плані якісного і стратегічного і операційного менеджменту в сфері розвитку, здійснення та масштабування інноваційної діяльності. Все це дає підстави визнати індійську практику як повноцінну високоефективну інноваційну систему.

Власне, окрім організації та вибудування загальної системи публічного управління процесами інноваційно-технологічного розвитку національної економіки та її базових видів і галузей економіки, важливою функцією державної політики в аналізованій сфері є стратегічне і тактичне планування перебігу відповідних процесів.

Як відомо, в таких цілях розробляються і реалізуються стратегії та програми за провідними й стратегічними векторами соціально-економічного поступу суспільства. Аналогічно й відносно інноваційної та технологічної діяльності. Так, до прикладу, у США на постійних засадах реалізується низка національних і федеральних програм, з-поміж яких Програма інноваційних досліджень в малому бізнесі, Програма трансферту технологій малого бізнесу. Їх концентрація на підтримці проєктів безпосередньо малого підприємництва обумовлюється тим, що саме цей сектор розглядається як локомотив поштовху інноваційного поступу та потребує чи не найбільшої фінансово-ресурсної й іншої підтримки. Відтак, головним суб'єктом менеджменту зазначених програм виступає Адміністрація малого бізнесу США.

Цілий спектр національних й місцевих програм в сфері підтримки і стимулювання розвитку інноваційної діяльності було реалізовано в Японії. На тепер нові національні програми розвитку науково-дослідної діяльності, а також досліджень та розробок, які орієнтовані на пришвидшення практик поетапних переходів від етапів досліджень до стадій завершення розробки й до виробництва інноваційної продукції, а також інших способів комерціалізації прогресивних технологічних інновацій. Йдеться про такі програми, як План розвитку технополісів (основний пріоритет на фінансово-кредитній підтримці, включно з субсидуванням, венчурного підприємництва, відшкодуванні частини твердих витрат у сфері досліджень і розробок, створенні та впровадженні технологічних інновацій), План розміщення наукового виробництва (фокус на просторовому позиціонуванні, скоріше – концентрації, ресурсних та виробничих потужностей інноваційно і технологічно активних суб'єктів господарювання, зокрема у межах чи то галузевої чи то видово-інноваційної спеціалізації), План базових досліджень (спеціалізація на всебічній достатній підтримці стартапів або будь-яких інноваційно активних суб'єктів господарювання, однак на ранніх стадіях досліджень і розробок), Програма партнерства венчурного інвестування (концентрація на формуванні фінансово-інвестиційного забезпечення перспективних, утім високоризикових інноваційно-технологічних проєктів).

Свою, достатньо тривалу еволюцію має також практика програмування посилення технологічної конкурентоспроможності економіки і в Китаї. До прикладу, тут ще у 1982 році було ухвалено Програму інновацій у соціально-економічній сфері на основі ідеї створення наукових парків. Ця програма стала відомою через те, що за її підтримки було достатньо швидко розбудовано потужний комплекс інституцій інноваційного розвитку, що складався з мережі наукових парків,

бізнес-інкубаторів та спеціальних технологічних зон для забезпечення становлення і розвитку експортних виробництв. Надалі у 1986 році було прийнято Державну «Програму 863» розвитку науки і техніки, яка започаткувала перехід від становлення інфраструктури до підтримки стратегічно значимих і перспективних напрямів досліджень та розробок, причому зі значною перевагою безпосередньо технологічним інноваціям (йшлося про такі галузі / види економічної діяльності / технології, як мікроелектроніка та інформатика; аерокосмічна промисловість; оптико-волоконний зв'язок; генна інженерія та біотехнологія; нові енергозберігаючі технології; природоохоронна техніка та обладнання для захисту навколишнього середовища; медичне обладнання). Одночасно була зроблена ставка на поєднання державної політики, з одного боку, інноваційно-технологічного поступу та, з іншого боку, вирівнювання диспропорцій просторового соціально-економічного розвитку, зокрема з пріоритетом на подолання депресивності сільських територій (Державна програма «Іскра»). Логічним підсумком стала програма, орієнтована на пришвидшення і масштабування впровадження отриманих нових результатів і знань у господарську практику (Генеральна програма «Факел»); передбачалося надання повноцінної комплексної допомоги суб'єктам господарювання у комерціалізації інноваційних розробок за для забезпечення нарощення обсягів виробництва високотехнологічної продукції.

Інший напрям державної політики в аналізованій сфері, що користується великою увагою та активно застосовується в країнах з проактивною інноваційно-технологічною політикою, стосується максимального сприяння в проходженні стадій інноваційного процесу (інколи його називають у профільній економічній літературі життєвим циклом інновацій / інноваційного розвитку / інноваційної діяльності / активності). При тому, існує розуміння, що такий процес має схожі ознаки, однак й істотні відмінності на різних рівнях управління, які слід розуміти і враховувати.

Мікрорівневі ознаки інноваційного процесу здебільшого типові та включають: інституціалізацію інноваційного розвитку суб'єкта господарювання → формування ресурсного, головню фінансово-інвестиційного, забезпечення → здійснення досліджень і розробок → створення технологічних інновацій → їх апробацію → впровадження у виробництво → реалізацію інвестиційної продукції → забезпечення окупності інвестицій та реінвестування в нові інноваційно-технологічні проекти.

Відтак, головні зусилля владних структур спрямовуються на виявлення проблемних аспектів і перешкод проходження тих, чи інших етапів інноваційного процесу, здійснення заходів з їх усунення і послаблення, на загал полегшення, зниження рівня витратомісткості та пришвидшення проходження його стадій.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Як свідчать результати аналізу світового досвіду, лише системний комплексний підхід здатен критично якісно змінити ситуацію з ефективністю державного управління розвитком інноваційно-технологічної діяльності та посиленням технологічної конкурентоспроможності національного господарства України. В його основі шість векторів впровадження механізмів, інструментів та засобів регулювання: (1) становлення повноцінної системи публічного управління в цій сфері; (2) вдосконалення планування і програмування політики зміцнення технологічної конкурентоспроможності національної економіки; (3) сприяння ефективній реалізації інноваційно-технологічних проектів; (4) розбудова повноцінної інноваційно-технологічної інфраструктури; (5) покращення фінансово-ресурсної підтримки інноваційно та технологічно активних суб'єктів господарювання; (6) вибудування багаторівневої міжфункціональної співпраці та співробітництва на шляху підтримки і стимулювання розвитку інноваційно-технологічної діяльності заради посилення технологічної конкурентоспроможності економіки країни.

Перспективи подальших досліджень у цій сфері стосуються формування та апробації методики композиційного аналізування інноваційно-технологічної конкурентоспроможності національної економіки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Lupak R., Mizyuk B., Zaychenko V., Kynytska-Iliash M., Vasylytsiv T. Migration processes and socio-economic development: interactions and regulatory policy. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2022. Vol. 8 № 1. P. 70-88.

2. Vasylytsiv T. The Economic Security of Ukraine Business: Strategy and Mechanisms for Strengthening. 2008. Lviv: Aral.
3. Voznyak H., Mulska O., Bil M., Radelytsky Y. Financial wellbeing of households in instability. *Investment Management and Financial Innovations*. 2023. № 19 (1). P. 135-144.
4. Білик Р. С. Особливості розвитку інноваційного середовища в Україні в умовах глобальної конкуренції. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Менеджмент інновацій»*. 2015. Вип. 4. С. 27-35.
5. Герасимова І. Сучасний стан та проблеми інноваційної активності промислових підприємств України. *Економічний простір*. 2018. № 137. С. 55-67.
6. Гугрій Г. А., Чугрій Н. А. Інтелектуальна власність як фундамент інноваційної моделі розвитку. *Економіка і суспільство*. 2017. № 11. С. 330-335.
7. Дубей Ю. В., Пилипенко Ю. І. Інноваційно-технологічна складова економічного розвитку в умовах глобалізації. *Економічний вісник*. 2019. № 4. С. 27-35.
8. Дубей Ю. В. Сучасні тенденції техніко-технологічного розвитку. *Бізнес Інформ*. 2020. № 12. С. 47-52.
9. Зайченко В. В. Методологічні аспекти дослідження технологічної конкурентоспроможності економіки країни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 26. Ч. 1. С. 60-64.
10. Казакова Н. А., Шолом А. С., Ши Хуейлі. Людський потенціал та його вплив на розвиток економіки КНР. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносин. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2022. № 16. С. 26-33.
11. Кублікова Т, Кузнецова І. Розвиток інноваційної інфраструктури як основа процесів диверсифікації економіки України. *Економічний аналіз*. 2022. Т. 32. № 1. С. 58-70.
12. Куцерубов О. І. Диверсифікація як один із шляхів підвищення ефективності діяльності підприємств у сучасних умовах. *Економічний вісник Донбасу*. 2011. № 3 (25). С. 18-21
13. Уразалієв Р. М., Васильців Т. Г. Узагальнення концептуальних основ економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21 (2). С. 153-158.

REFERENCES:

1. Lupak, R., Mizyuk, B., Zaychenko, V., Kynytska-Iliash, M., Vasylytsiv, T. (2022). Migration processes and socio-economic development: interactions and regulatory policy. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. Vol. 8. no. 1. pp. 70-88.
2. Vasylytsiv, T. (2008). The Economic Security of Ukraine Business: Strategy and Mechanisms for Strengthening. Lviv: Aral.
3. Voznyak, H., Mulska, O., Bil, M., Radelytsky, Y. (2023). Financial wellbeing of households in instability. *Investment Management and Financial Innovations*. no. 19 (1). pp. 135-144.
4. Bilyk, R. (2015). Peculiarities of the development of the innovative environment in Ukraine in conditions of global competition. *Bulletin of Dnipropetrovsk University. "Innovation Management" series*. Iss. 4. pp. 27-35.
5. Gerasimova, I. (2018). The current state and problems of innovative activity of industrial enterprises of Ukraine. *Economic space*. no. 137. pp. 55-67.
6. Hugi, H. A., Chugrii, N. (2017). Intellectual property as the foundation of an innovative model of development. *Economy and society*. no. 11. pp. 330-335.
7. Dubey, Yu. V., Pylypenko, Yu. (2019). Innovative and technological component of economic development in the conditions of globalization. *Economic Herald*. no. 4. pp. 27-35.
8. Dubey, Yu. (2020). Modern trends of technical and technological development. *Business Inform*. no. 12. pp. 47-52.
9. Zaichenko, V. (2019). Methodological aspects of the study of the technological competitiveness of the country's economy. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*. Iss. 26. Ch. 1. pp. 60-64.
10. Kazakova, N. A., Sholom, A. S., Shi, Huaili. (2022). Human potential and its influence on the development of the economy of the People's Republic of China. *Bulletin of the KhNU named after V. N. Karazina. Sepia "International relations. Economy. Country studies. Turism"*. no. 16. pp. 26-33.
11. Kublikova, T, Kuznetsova, I. (2022). The development of innovative infrastructure as the basis of the processes of diversification of the economy of Ukraine. *Economic analysis*. Vol. 32. no. 1. pp. 58-70.
12. Kutserubov, O. (2011). Diversification as one of the ways to improve the efficiency of enterprises in modern conditions. *Economic Herald of Donbass*. no. 3 (25). pp. 18-21.
13. Urazaliyev, R. M., Vasylytsiv, T. G. (2011). Generalization of the conceptual foundations of economic security of the enterprise. *Scientific bulletin of NLTU of Ukraine*. Issue 21 (2). pp. 153-158.

GLOBAL EXPERIENCE OF THE STATE POLICY OF IMPROVING THE INSTITUTIONAL PROVISION OF THE TECHNOLOGICAL COMPETITIVENESS OF THE NATIONAL ECONOMY

BEREZIVSKYI Yaroslav

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnology named after S.Z. Gzhitskyi

The focus of the research is the issue of the formation and implementation of a public policy of regulation of innovative and technological activity, development and ensuring the technological competitiveness of the national economy. The purpose of the article is to generalize the world experience of the state policy of improving the institutional support of the technological competitiveness of the national economy. The global experience of state policy on the formation of institutional support for innovative technological development and competitiveness of the national economy is summarized. Based on it, it has been proven that only a systemic comprehensive approach is capable of critically qualitatively changing the situation with the effectiveness of state management of the development of innovative and technological activities and strengthening the technological competitiveness of the national economy of Ukraine. It is based on six vectors of implementation of mechanisms, tools and means of regulation: (1) formation of a full-fledged system of public management in this area; (2) improvement of planning and programming of the policy of strengthening the technological competitiveness of the national economy; (3) promotion of effective implementation of innovative and technological projects; (4) development of a full-fledged innovative and technological infrastructure; (5) improvement of financial and resource support of innovative and technologically active business entities; (6) building multi-level cross-functional cooperation and cooperation in the way of supporting and stimulating the development of innovative and technological activities in order to strengthen the technological competitiveness of the country's economy.

Keywords: national economy, national economy, economic security, innovation and technological competitiveness, strengthening, state policy, institutional support.